

Ställkrav

Upphandling av livsmedel i offentlig sektor

Ställ krav
Handledning för att främja kvalitetsbaserad
livsmedelsupphandling i offentlig sektor.

Lantbrukarnas Riksförbund mars 2010
Författare: Jenny Lundström, LRF
Foto: Ingmarie Andersson, Bengt Ekberg,
Ester Sorri, Joel Wåreus.
Tryck: AB Danagårds Grafiska

Beställ gärna fler exemplar från info@distributionservice.se
Ange artikelnummer 42 180

Syftet med denna skrift är att ge dig grundkunskaper om offentlig upphandling, så att du kan ha en bra dialog med dina kommunpolitiker och kommunala tjänstemän. Skriften vänder sig främst till LRFs kommungrupper, men kan också användas för alla som vill bidra till att den mat som serveras inom offentlig sektor håller hög kvalitet.

Tre nyckelfaktorer är avgörande för om en kommun ställer miljö- och djurskydds krav vid offentlig upphandling av livsmedel: att det finns politiskt stöd från kommunledningen, att det finns kompetens om hur krav kan ställas hos tjänstemännen och att det finns eldsjälar och engagemang för dessa frågor både hos kommunens upphandlare och kostansvariga.

Vi som är engagerade på det lokala planet kan göra en stor insats genom att väcka opinion, påverka politiker och genom att bidra till att kompetensen höjs om att det går att ställa krav.

Egentligen går budskapet till kommunens nyckelpersoner att sammanfatta i två punkter:

1. Din kommun kan ställa krav.
2. Lämpliga krav finns framtagna av Miljöstyrningsrådet.

Svårare än så är det faktiskt inte!

FAKTA

- Stort intresse för svenska livsmedel 7
- Skillnad på mat och mat 8
- Kommunens roll som konsument 8
- Lagen om offentlig upphandling 9
- Principer för offentlig upphandling 10
- Förfrågningsunderlaget 11
- Miljöstyrningsrådet 12

FRÅGOR & SVAR

- Måste kommunen alltid ta det billigaste? 14
- Blir det inte en massa överklaganden om man ställer krav? 15

TIPS

- Närodlat och ekologiskt 17
- Dialogen med dina politiker är viktig! 19
- Uppvaktning 20
- Medborgarförslag 21
- Livsmedelspolicy 22
- Friskolor och privata äldreboenden 23

EXEMPEL

- Melleruds kommun 25
- Projektet Min Mat 25
- Skolmatens Vänner 26
- LRFs regionorganisationer 26
- LRF 27

Fakta

Stort intresse för svenska livsmedel

Vi har just nu ett guldläge för att få kommunerna att köpa högkvalitativa, svenska livsmedel. Opinionsen är positiv och kvaliteten på skolmat och mat på äldreboenden debatteras och diskuteras i många olika medier, allt från debattsidorna på våra stora dagstidningar till TV-program. En kostchefs-enkät som Skolmatens Vänner gjorde 2009 visar att kostchefer vill ha mer närproducerat i de offentliga måltiderna. Det finns alltså ett stort intresse och sug efter kunskap som vi kan tillgodose.

Vi har en viktig roll för att trycka på hur mycket bättre det är att köpa svensk mat när det gäller olika kvaliteter som klimat, livsmedelssäkerhet och djurskydd. Vår svenska mat är laddad med mervärden! Svenskt jordbruk är dessutom en förutsättning för att Sverige ska kunna uppfylla viktiga miljömål som "Ett rikt odlingslandskap" och "Ett rikt växt- och djurliv". Kommunernas intresse för svenska livsmedel och närproducerat öppnar också nya marknadsmöjligheter för våra medlemmar på lokal nivå.

Denna handledning fokuserar på kommunernas roll, men eftersom landstingen fungerar på liknande sätt och dessutom är en stor livsmedelskonsument genom sjukhusen så kan resonemangen användas även för att påverka ditt landsting.

Att ställa miljö- och djurskyddskrav vid livsmedelsupphandling borde vara en självklarhet för samtliga kommuner. Såväl EU-kommissionen, EU-parlamentet som den svenska regeringen ser miljöanpassad offentlig upphandling som ett viktigt verktyg för att nå hållbar utveckling. Tyvärr finns det dock fortfarande en vanföreställning hos många om att offentlig upphandling bara handlar om lägsta pris och inte om kvalitet. Det är fel. Vad offentlig upphandling handlar om är rätt kvalitet till rätt pris.

Skillnad på mat och mat

De livsmedel som våra bönder producerar är fyllda av kvalitet. Vi har hög livsmedelssäkerhet, ett unikt djurskydd och ett jordbruk där miljön står i centrum. Detta ger livsmedel med hög kvalitet – utan salmonella och bekämpningsmedelsrester och med en produktion som ger en förhållandevis låg påverkan på vår miljö. Den höga kvaliteten är en produkt av branschens egna kvalitetsarbete men också en effekt av de regler som den svenska lagstiftningen innebär. Att svenskt kött därigenom blir lite dyrare är inte så konstigt, när det är garanterat salmonellafritt och dessutom kommer från en djurhållning där korna går på sommarbete, där sugor inte fixeras och där grisarna har knorr på svansen.

Kommunens roll som konsument

Den offentliga sektorn är en mycket viktig aktör då det gäller att driva på för en hållbar utveckling. Det offentliga är också en mycket stor konsument och den offentliga upphandlingen beräknas omsätta ca 500 miljarder kronor årligen. Regeringen ser den offentliga upphandlingen som ett kraftfullt styrmedel för att nå en långsiktigt hållbar konsumtion och produktion, och anser att den offentliga sektorn så långt som möjligt bör ställa miljökrav vid upphandling. Även EU har insett den stora roll som offentlig upphandling har för att främja en hållbar utveckling. EU:s upphandlingsdirektiv anger att en offentlig upphandlare både kan ta miljöhänsyn (inklusive djurvälstånd) och social (etisk) hänsyn.

Lagen om offentlig upphandling

När en kommun upphandlar måste den följa de regler som gäller enligt lagen om offentlig upphandling (2007:1091), LOU. Regelverket för offentlig upphandling bygger på ett EG-direktiv (2004/18/EG). Kommunen ska enligt EU-reglerna vara saklig och välja den leverantör som erbjuder den efterfrågade varan och kvaliteten för det bästa priset, så att de offentliga medlen förvaltas på bästa sätt.

Offentlig upphandling ställer en hel del krav på form och innehåll i hela upphandlingsprocessen. En livsmedelsupphandling som genomförs av en kommun överstiger normalt det tröskelvärde som innebär att upphandlingen ska annonseras i EU:s databas. Tröskelvärdet för varor är ca 1,9 miljoner kronor och all upphandling som kommunen gör inom samma produktområde under ett år räknas samman när detta värde beräknas, vilket gör att en livsmedelsupphandling i normalfallet är av den storleken. Upphandling under tröskelvärdet regleras också av LOU. Dessa regler benämns ibland som Sveriges nationella regler och de bygger framför allt på de bestämmelser som Sverige hade för offentlig upphandling innan EU:s upphandlingsbestämmelser antogs. De grundläggande principerna för offentlig upphandling gäller även för dessa upphandlingar.

En så kallad direktupphandling kan göras om värdet är lågt eller om det finns synnerliga skäl vilket innebär ett mer formlost förfarande utan krav på annonsering. Ett ”lågt värde” har hittills bestämts av kommunen själv, men enligt ett lagförslag kommer det i framtiden att vara 15 procent av tröskelvärdet, ca 286 000 kronor. Detta är ett lägre belopp än vad många kommuner använder i dag.

Lagen om offentlig upphandling gäller inte för sådana livsmedel som kommunen själv producerar. Rättviks kommun använder till exempel det kött som produceras av det egna naturbruksgymnasiet i de kommunala köken, genom återtag från slakteriet.

Lagen gäller inte heller för verksamheter i friskolor och privata äldreboenden.

Principer för offentlig upphandling

För upphandling som omfattas av lagen om offentlig upphandling gäller fem grundläggande EU-rättsliga principer:

1. Principen om icke-diskriminering innebär att det är förbjudet att direkt eller indirekt diskriminera leverantörer främst på grund av nationalitet. Även om kommunen inte förväntar sig några utländska anbud får den vid utformningen av förfrågningsunderlaget inte införa krav som enbart svenska företag känner till eller kan utföra. Den upphandlande myndigheten får heller inte exempelvis ge ett lokalt företag företräde med anledning av dess geografiska läge.
2. Principen om likabehandling innebär att alla leverantörer ska behandlas lika och ges lika förutsättningar att lämna ett anbud. Alla måste exempelvis få samma information vid samma tillfälle.
3. Principen om ömsesidigt erkännande innebär att intyg och certifikat som har utfärdats av en medlemsstats behöriga myndigheter ska gälla också i övriga EU/EES-länder.
4. Proportionalitetsprincipen innebär att kraven på leverantören och kraven i kravspecifikationen måste ha ett naturligt samband med och stå i rimlig proportion till det som upphandlas. De krav som ställs ska vara både lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet. Om det finns flera alternativ bör det alternativ väljas som är minst ingripande eller belastande för leverantörerna.
5. Principen om transparens medför främst skyldigheten för den upphandlande myndigheten att skapa öppenhet, att lämna information om upphandlingen och det praktiska tillvägagångssättet vid denna. För att anbudsgivarna ska ges samma förutsättningar för anbudsgivning måste förfrågningsunderlaget vara klart och tydligt och innehålla samtliga krav på det som ska upphandlas.

Förfrågningsunderlaget

Förfrågningsunderlaget är det centrala dokumentet vid en upphandling. Här anger kommunen vad den vill upphandla, och det är också här som alla kvalitetsfrågor är definierade. I förfrågningsunderlaget kan kommunen till exempel ställa krav på djurskydd och miljöhänsyn i den djurhållning och växtodling som livsmedlen härrör från. Kraven kan ställas som obligatoriska krav, utvärderingskriterier och/eller särskilda kontraktsvillkor under utförandefasen. Grundläggande krav (till exempel att mjölk har en betesperiod och att sugor inte fixeras) som man vill ska vara uppfyllt vid tidpunkten för anbudsinlämnandet bör formuleras som obligatoriska krav. Om kommunen utöver detta har önskemål som de vill värdera mot pris (till exempel att kött och mjölk kommer från djur som har ätit GMO-fritt foder), bör dessa formuleras som ett utvärderingskrav, och detta ska då också viktas.

Det finns ingen lagregel om hur högt eller lågt man får vikta kvalitet och pris vid offentlig upphandling, det är alltså möjligt att vikta ett miljö- eller djurskydds krav högre än priset. Denna värdering måste ha gjorts före upphandlingen och viktningen ska anges i förfrågningsunderlaget.

Om man som upphandlare vill fasa in en leverantör i ett särskilt bra miljö- eller djurskyddsarbete så kan man använda sig av särskilda kontraktsvillkor som innebär att den/de som vinner kontraktet ska uppfylla villkoret under kontraktstiden. Här kan man använda sig av viss respit för införandet av vissa produkter i det sortiment som erbjuds kommunen.

I Sverige arbetar Miljöstyrningsrådet www.msr.se med att ta fram miljökrav för miljöanpassad upphandling samt med övrig information om hållbar upphandling. Miljöstyrningsrådets kriterier för livsmedel täcker både miljö- och djurskydd.

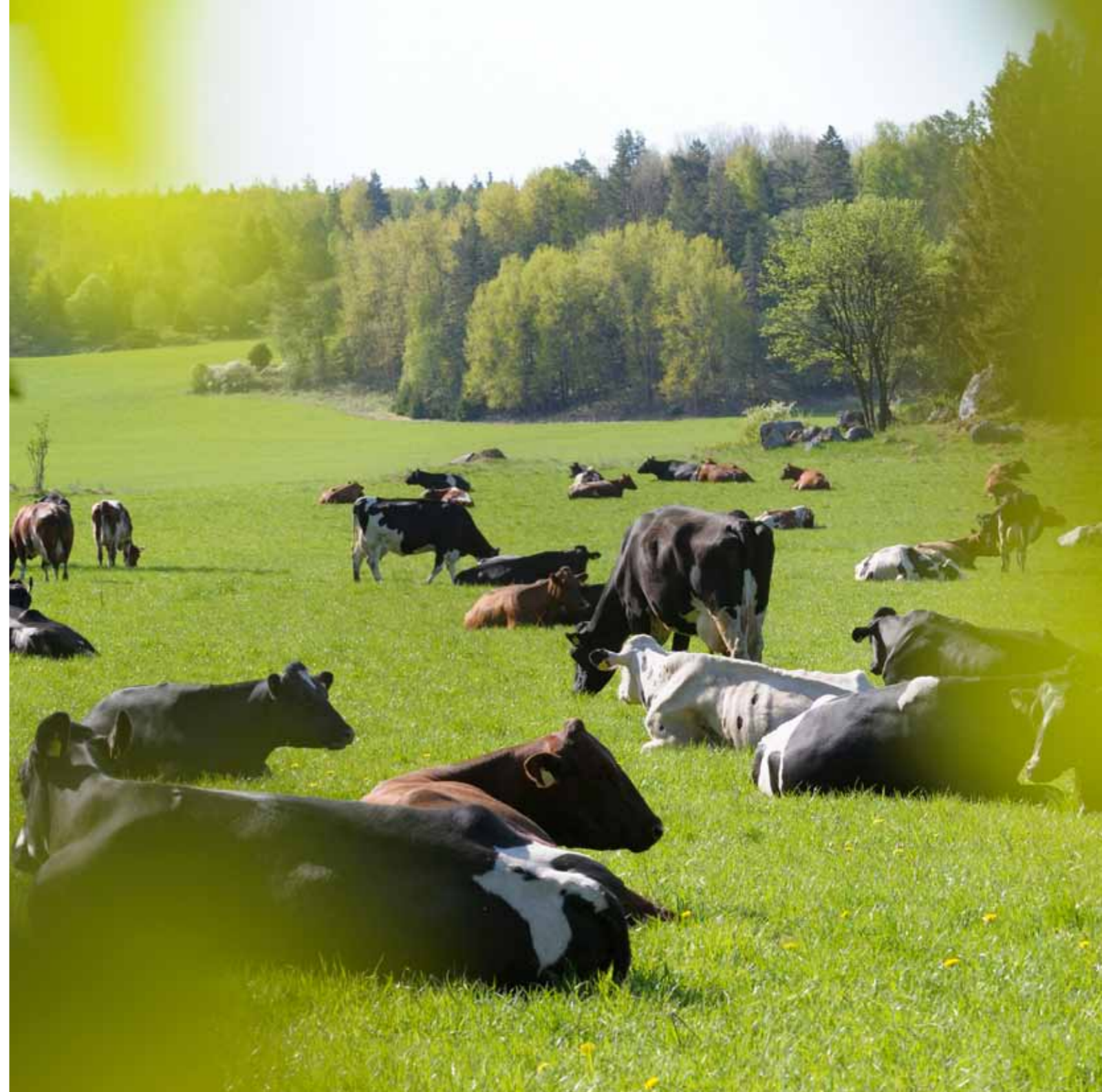
Det är viktigt att kommunen noggrant formulerar förfrågningsunderlaget så att det blir fullständigt och tydligt, eftersom detta som huvudregel inte får ändras under upphandlingens gång. De krav som ställs måste också kunna verifieras och följas upp.

Miljöstyrningsrådet

Miljöstyrningsrådet www.msr.se är ett aktiebolag som ägs gemensamt av staten, Svenskt Näringsliv och Sveriges Kommuner och Landsting. Rådet har regeringens uppdrag att förvalta och utveckla miljökriterier vid upphandling av varor och tjänster. Miljöstyrningsrådet arrangerar också utbildningar och ger ut information om miljöanpassad offentlig upphandling.

Miljöstyrningsrådet är därigenom den centrala aktören för att driva arbetet med miljöanpassad offentlig upphandling framåt. Den breda process som Miljöstyrningsrådet använder vid framtagande av kriterier innebär också en kvalitetsgarant för att kriterierna lever upp till de EU-rättsliga principerna, och det är därför mycket lämpligt att kommunen använder sig av dessa kriterier vid upphandling av livsmedel istället för att hitta på egna krav.

Miljöstyrningsrådets kriterier innebär en kvalitet som är i nivå med viktiga svenska djurskydds- och miljökrav. Man har också kriterier för ekologisk produktion. Kriterierna kommer framöver att delas upp i obligatoriska krav, som ger en god baskvalitet, och en avancerad nivå som lämpar sig som utvärderingskrav eller särskilda kontraktsvillkor för de kommuner som riktigt vill ligga i framkant. Miljöstyrningsrådet arbetar också tillsammans med kommuner, grossister och andra intressenter för att förbättra de nuvarande systemen för verifiering av de krav som kommunerna ställer.

Frågor & svar

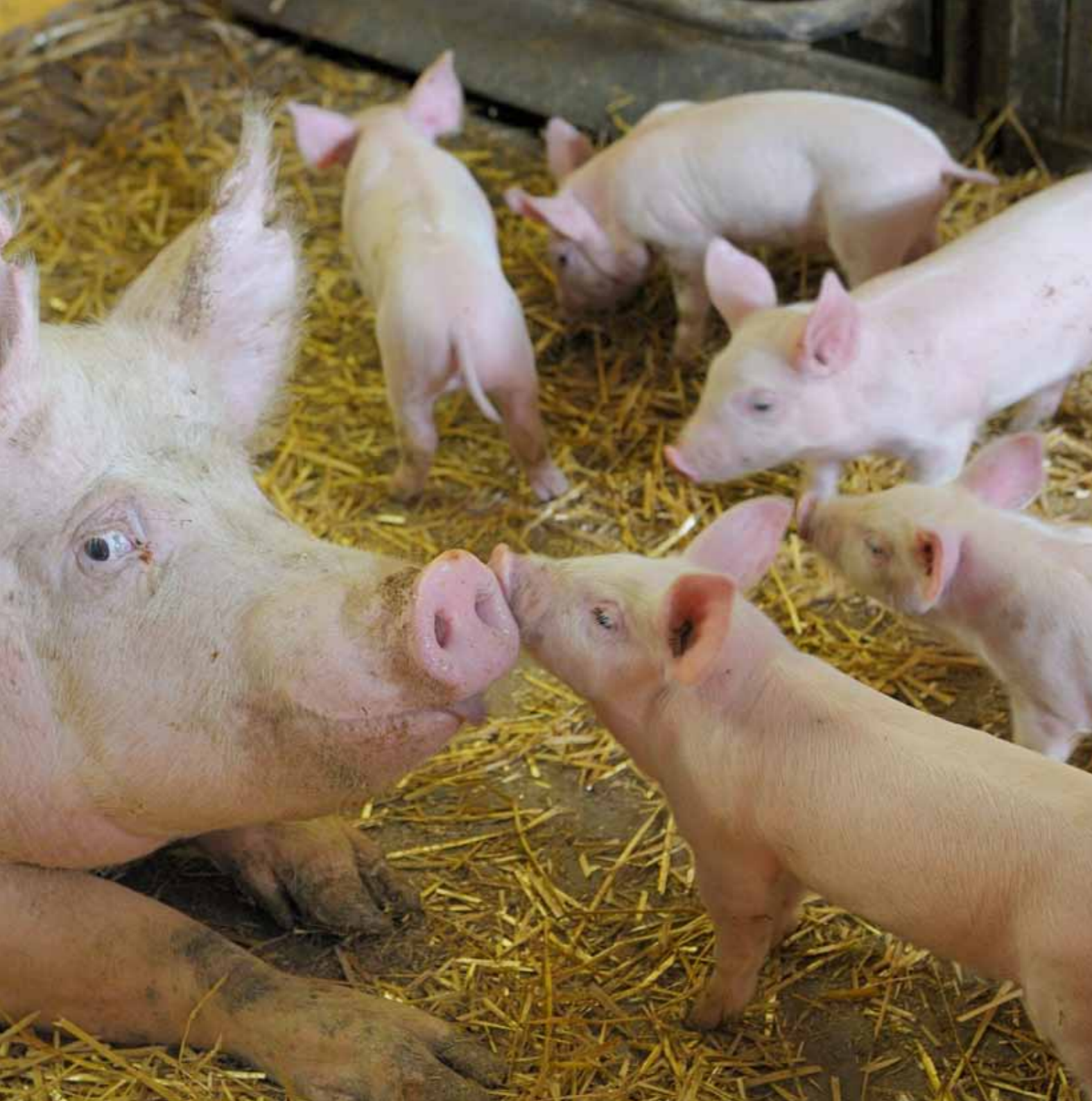
Måste kommunen alltid ta det billigaste?

Svar: Det finns tyvärr en utbredd missuppfattning om att billigaste anbud alltid ska vinna vid en offentlig upphandling. Vad som gäller är att billigaste anbud som lever upp till de krav som kommunen har ställt är det som måste väljas. Detta innebär också att en leverantör som levererar en högre kvalitet än vad som efterfrågats inte får några pluspoäng – offentlig upphandling handlar om att få rätt kvalitet till rätt pris.

Blir det inte en massa överklaganden om man ställer krav?

Svar: Det finns en rädsla för att ställa krav hos en del upphandlare, då man tror att det leder till att upphandlingen i slutändan kommer att överklagas (överprövas). Denna rädsla är enligt en enkätstudie som Naturvårdsverket gjort mest utbredd bland de upphandlare som inte är vana att ställa miljökrav. De upphandlare som har vana att ställa miljökrav har tvärtom erfarenheten att det inte leder till överprövningar, och de har också stöd av statistiken. Naturvårdsverket uppskattar att mindre än 1 procent av de överprövningar som rör offentlig upphandling handlar om miljökrav.

Tips

Närodlat och ekologiskt

Det finns i dag en mycket stark vilja hos både allmänhet, politiker och kommunala kostchefer att prioritera livsmedel från närregion. Här är dock lagen om offentlig upphandling ett klart hinder. Att ställa krav på närodlat eller lokalproducerat uppfattas av EU-rätten som diskriminerande, och vid en rättslig prövning skulle en sådan upphandling underkännas. Trots detta går det ändå att utforma en upphandling så att förutsättningarna för mindre företag att lämna anbud förbättras. Därigenom kan det lokalproducerade vara med och konkurrera och inte missgynnas på det sätt som i dag ofta sker genom stora, sammanhållna upphandlingar.

Den viktigaste faktorn för att möjliggöra för lokala producenter är att det är möjligt att lämna anbud på delar av förfrågningsunderlaget. Delningen kan vara såväl geografisk, volymmässig som produktmässig. Vid en bra utformad upphandling kan till exempel en lokal grossist lämna anbud till vissa delar av kommunen och en potatisodlare kan lämna in anbud som bara gäller potatis.

Det är viktigt att kommunen förstår den näringsutvecklingspotential som finns i att få fler lokala leverantörer, och här har ni i kommungrupperna en viktig roll. För att inte krångla till det för mindre företag är det viktigt att förfrågningsunderlaget är lättillgängligt, att vägledning ges och att kommunen ordnar informationsmöten med företagen inför upphandlingen.

Kommunen bör också undvika att begära in en mängd olika typer av bevis i förfrågningsunderlaget. Mycket kan kommunen inhämta själv, till exempel då det gäller skattebetalningar och kreditvärdighet, och en del andra bevis kan man begära in när det är dags att skriva avtal och inte i anbudsskedet. Faktureringsrutiner kan också ha betydelse, för en småföretagare kan ett anbud som innebär att all fakturering får ske först efter slutleverans göra det omöjligt att delta.

Ibland är det kanske en lokal leverantör (till exempel en lokal frukt- och grönsaksgrossist) som är den lämpliga parten för att lämna anbud, och som producent kan det då vara viktigt att hålla sig framme så att man kan leverera till denna grossist. Tyvärr upplever många kommuner att det är brist på lokala leverantörer och vi bör på lång sikt verka för att denna situation förändras.

Allt fler kommuner bryter också ut transporter från livsmedelsupphandlingarna och gör en separat upphandling av transporter. Detta ökar möjligheten för mindre leverantörer att delta i upphandlingen. I vissa kommuner har man också satsat på egna distributionscentraler, vilket även det underlättar för mindre leverantörer och lokala producenter.

Kommunen kan också genom olika krav göra de lokala företagen mer konkurrenskraftiga. Möjlighet till snabba kompletterande leveranser, efterfrågande av specifika sorter som odlas i regionen och krav på bröd som är nybakat kan vara sådana exempel. Här är det viktigt att kommunen har kunskap om vad som kan erbjudas lokalt så att detta också efterfrågas i förfrågningsunderlaget. De krav man ställer måste också utgå från ett verkligt behov och det får inte vara ett förtäckt sätt att gynna vissa leverantörer.

Om kommunen redan upphandlar färdiga måltider är det viktigt att få kommunen att ställa relevanta miljö- och djurskydds krav vid nästa upphandling av måltidsentreprenaden. Detta gäller också i de fall då man har en privat entreprenör som lagar mat på kommunens skolor och äldreboenden. Ta gärna direktkontakt med det företag som lagar maten – det är bara kommunens upphandling av matentreprenad som lyder under lagen om offentlig upphandling. Om matentreprenören är en privat aktör behöver denna inte ta hänsyn till reglerna i LOU.

Många kommuner har antagit mål för ekologisk produktion, och i och med att ekologisk produktion är tydligt EU-reglerat så är det okomplicerat att ställa den typen av krav. Men det är viktigt att komma ihåg att EU-förordningen om ekologisk produktion på vissa områden har lägre krav än den svenska djurskyddslagen. När kommunen efterfrågar ekologiska livsmedel är det därför viktigt att Miljöstyrningsrådets djurhållningskriterier också finns med i förfrågningsunderlaget.

Dialogen med dina politiker är viktig!

Att våra barn och äldre inom den kommunala omsorgen ska serveras mat av hög kvalitet har kommit alltmer i fokus i samhällsdebatten. Det är viktigt att politikerna lever upp till dessa ambitioner, och att de har insikt i att lagen om offentlig upphandling inte är ett hinder för att ställa relevanta krav vid en livsmedelsupphandling.

Tre nyckelfaktorer är avgörande för om en kommun ställer miljö- och djurskydds krav vid offentlig upphandling av livsmedel: att det finns politiskt stöd från kommunledningen, att det finns kompetens om hur krav kan ställas hos tjänstemännen och att det finns eldsjälar och engagemang för dessa frågor både hos kommunens upphandlare och de kostansvariga.

Ni i kommungrupperna har en mycket viktig roll då det gäller att bidra till ett starkt politiskt stöd för dessa frågor. Men ni kan också bidra till den viktiga kompetenshöjningen genom att hänvisa till Miljöstyrningsrådet och Sveriges Kommuner och Landsting som har stor erfarenhet och ordnar utbildningar då det gäller miljöanpassad upphandling. Slutligen, genom en konstruktiv dialog med såväl politiker och tjänstemän (både upphandlare och kostansvariga) kommer ni att hitta eldsjälarna – och dessa är det mycket viktigt att stötta, oberoende var i kommunorganisationen de befinner sig.

Uppvaktning

Använd gärna de kanaler som kommungruppen redan har till kommunledningen i din kommun. Erbjud en träff för att diskutera livsmedelsfrågorna, berätta om de svenska mervärdena och fråga hur kommunen hanterar upphandlingsfrågorna i dag.

Finns det tydliga kvalitetskrav, till exempel i form av en livsmedelspolicy som innehåller ett principbeslut om att använda Miljöstyrningsrådets kriterier? Finns mål för ekologisk produktion, och är man nogga med att utnyttja de möjligheter som regelverket ger för att underlätta för närodlade produkter? Här är det viktigt att kommunen har kunskap om regionens livsmedelsproduktion, så att denna inte missgynnas vid upphandlingen utan kan delta lika lätt som de stora aktörerna. När är det dags för nästa upphandling av livsmedel och hur kommer den att utformas? Hur kommer man att informera regionens företag om upphandlingen?

Ordna också gärna träffar med partigrupperna, både de som styr och de som verkar i opposition. Då det gäller offentlig upphandling av livsmedel finns det i dag inga större skiljelinjer mellan olika partier. Det handlar mer om att upplysa kommunpolitikerna hur man ska göra för att ställa bra krav. Det bästa är att en livsmedelspolicy tas fram i bred enighet över partigrupperna, då kommer den att hålla även om det vid framtida kommunalval blir maktskifte i kommunen.

Frågan om kostnader kommer säkert att komma upp i era diskussioner med kommunen. Här är det viktigt att hävda det orimliga i att använda dubbla standarder – en för produktion i Sverige, en för offentlig upphandling. Men det är lika viktigt att upplysa om att många kommuner som i dag jobbar med mycket ekologiskt och som ställer krav på livsmedelsinköpen kan göra det utan att det är orimligt kostnadsdrivande. Mycket är en fråga om hur kostverksamheten är organiserad och hur matsedlarna läggs. Genom att till exempel använda Ekomatsedeln www.ekomatsedeln.se hålls budgeten även med en hög andel ekologiskt.

Medborgarförslag

I vissa kommuner finns möjligheten att som kommuninvånare lämna medborgarförslag till kommunfullmäktige. Ett medborgarförslag är ett sätt att lyfta in frågan om kommunens egen mat i kommunfullmäktige. I Mellerud ledde ett medborgarförslag till att en livsmedelspolicy antogs 2006. Policyn innebär att Miljöstyrningsrådets kriterier används vid livsmedelsupphandlingar. Om inte den möjligheten finns i din kommun så kan du istället hjälpa en kommunfullmäktigeledamot att skriva en motion på samma tema.

I slutet av broschyren finns ett medborgarförslag, som är en modifierad version av ett medborgarförslag publicerat i Svensk Gris nr 3-2009. Ta loss och använd! Fler kopior finns att ladda hem från www.lrf.se

Livsmedelspolicy

En livsmedelspolicy innebär att kommunen konkretiserar vilken kvalitet den vill ha på de livsmedel som upphandlas till kommunen. En sådan policy ger mandat till tjänstemännen att ställa krav och ger också ett underlag för en tillräcklig kostbudget i kommunen. Det viktigaste i policyn är att man fastställer att kvaliteten på de livsmedel som upphandlas ska vara i nivå med de krav som finns i svensk djurskydds- och miljölagstiftning. Detta kan göras på olika sätt.

I Mellerud hänvisar policyn till ett antal lagstiftningar inom livsmedels-säkerhet, djurskydd och miljö, både inom EU och i Sverige. I Tierp har man en mycket kort policy som endast anger att inför varje livsmedels-upphandling ska de krav som följer av Miljöstyrningsrådets kriterier beaktas. Konkurrensverket har i vissa sammanhang uttryckt sig frågande till att en livsmedelspolicy innehåller hänvisningar till svensk lagstiftning. Det är dock viktigt att skilja på vilka roller olika typer av dokument har. En livs-medelspolicy är ett politiskt dokument som anger en ambitionsnivå då det gäller kvaliteten. Det är i förfrågningsunderlaget som kommunen därefter formulerar de specifika kraven.

Melleruds policy utesluter inga utländska aktörer eftersom de, precis som många andra kommuner, använder Miljöstyrningsrådets kriterier i förfrågningsunderlaget. Utländska producenter som lever upp till dessa krav kan därigenom konkurrera på precis samma premisser som de svenska.

Friskolor och privata äldreboenden

Lagen om offentlig upphandling gäller endast för offentliga aktörer. För friskolor och äldreboenden som drivs i privat regi är det upp till den som driver verksamheten att ställa vilka krav man vill på upphandlingen eller matserveringen och här finns det alltså stor möjlighet till flexibla och lokalt anpassade lösningar.

Om det finns sådana verksamheter i din kommun kan det vara en god idé att ta direktkontakt med dessa för att diskutera kostfrågor. Eftersom det i dessa fall är frågan om specifika skolor eller äldreboenden så finns det goda förutsättningar för en mindre, lokal producent att kunna leverera hela årsbehovet av till exempel potatis. För privata skolor och äldreboenden kan det ju dessutom finnas en marknadspotential i att konsekvent satsa på närodlad, och här kan alltså olika typer av lokalt företagande gå hand i hand.

Kommunen kan också påverka kosthållningen i privata äldreboenden genom att kräva att kommunens livsmedelspolicy ska gälla även där. Observera att detta krav då måste finnas med redan då äldrevården upphandlas, lämpligen genom att Miljöstyrningsrådets kriterier finns med i förfrågningsunderlaget.

Exempel

Melleruds kommun

Melleruds kommun är ett gott exempel som också varit banbrytande när det gäller att ställa miljö- och djurskyddskrav vid livsmedelsupphandlingar. Detta tack vare ett medborgarförslag som grisuppfödaren Karin Hilmér skrev 2005. Året därpå antog Mellerud sin livsmedelspolicy, och kommunen blev därigenom först i landet att ha med djurskydd som krav vid livsmedelsupphandlingar. Policyn innebär inte att det är svenska livsmedel som ska handlas upp, men kvaliteten då det gäller djurskydd och miljöskydd ska vara i nivå med det som gäller genom den svenska lagstiftningen. Därigenom kan svenska producenter delta på lika villkor som andra producenter inom EU, och livsmedelspolicyen har också ökat andelen svenskproducerat. I dag är drygt 70 procent av det kött som serveras av Melleruds kommun svenskt. Kommunen anser dock inte att man ännu nått riktigt ända fram. Vissa krav, till exempel hur slakten går till i andra länder, är svårt för kommunen att följa upp och man måste i hög utsträckning lita på att leverantören ser till att kraven uppfylls i de tidigare leden.

Projektet Min Mat

Projektet Min Mat var ett femårsprojekt som LRF bedrev 2005–2009. Projektet gav mycket goda resultat. Uppdraget var att påverka opinionsbildare och konsumenter att ta ställning för den svenska råvaran, för matens kvalitet och ursprung. Under projektets fem år har mycket hänt på marknaden. Konsumenter efterfrågar mat med mervärden. Kunskap om råvarornas historia och kopplingen till bonden som garant för produktkvalitet intresserar och engagerar i dag såväl handeln som restauranger, storkök och konsumenterna. Under 2008 anordnade LRF/Min Mat ett flertal regionala seminarier om miljöanpassad offentlig upphandling. Erfarenheterna från detta projekt har varit en av grundstenarna för LRFs nuvarande arbete med offentlig upphandling.

Skolmatens Vänner

Skolmatens Vänner www.skolmatensvanner.se arbetar för att främja den goda maten i skolor och förskolor. Verksamheten finansieras av LRF. Visionen för Skolmatens Vänner är att måltiderna i skolor och förskolor ska vara varierade, goda, kvalitetssäkrade och i så hög grad som möjligt baserade på svenska råvaror. På Skolmatens Vänner hemsida finns en faktabank och verktygslådor för att jobba med skolmåltider. Varje år publicerar Skolmatens Vänner vad varje kommun satsar på skolmaten. En annan studie från 2009 handlar om närproducerad skolmat. Under 2009 utnämndes ett tiotal skolrestauranger till Stjärnrestauranger, utifrån en bedömning av bland annat närproducerad och/eller ekologisk mat. Mer information finns på www.battreskolmat.nu

LRFs regionorganisationer

LRFs regionorganisationer har en viktig roll för att stötta kommungrupperna i frågor som rör offentlig upphandling och hur våra medlemmar i större utsträckning ska kunna bli leverantörer till skolor, äldreboenden och sjukhus. Regionorganisationerna jobbar också fokuserat med företagsutveckling. Ta gärna ett regionalt grepp om frågan tillsammans med närliggande kommungrupper och er region.

Redan i dag jobbar många regionorganisationer med dessa frågor. Nyligen har LRF i Skåne/Halland genomfört en lokal inventering bland drygt 300 småskaliga livsmedelsproducenter. Kartläggningen visar att utbudet är stort och att majoriteten (74 procent) av småföretagarna är positiva till att leverera till skolorna i kommunen. Man är också med och ordnar regionala seminarier i samarbete med andra aktörer. LRF Väst har i samarbete med kommungrupperna uppvaktat både kommunalråd och kostchefer i flera kommuner. På många håll i kommun-Sverige är tyvärr kunskapen om hur man gör bra upphandlingar alldeles för dålig, och tack vare dessa uppvaktningar har kompetensen höjts betydligt hos såväl politiker som tjänstemän.

LRF

Eftersom den största aktören då det gäller offentlig upphandling av livsmedel är kommunerna måste mycket av påverkansarbetet göras lokalt. Men LRF har en viktig roll för att stödja regioner och kommungrupper, och det är viktigt med expertkompetens på området. LRF har under de senaste åren intensifierat arbetet med offentlig upphandling, och det kommer även fortsättningsvis vara högt prioriterat. LRF deltar i Miljöstyrningsrådets referensgrupper, och för en dialog med olika nationella aktörer som också är viktiga, som till exempel livsmedelsgrossister, politiska partier, Sveriges Kommuner och Landsting samt Jordbruksdepartementet.

Läs mer

- Förenklings- och utvecklingsmöjligheter inom offentlig upphandling av livsmedel (Svenskt Näringsliv 2009) www.svensktnaringsliv.se
- Krav på djurskydd – en kommentar från Konkurrensverket (2009) www.konkurrensverket.se
- Mer värde i svensk mat (LRF, 2009) www.lrf.se
- Miljöanpassad upphandling. En fråga om att kunna, vilja och förstå. (Naturvårdsverkets rapport 6326, 2010) www.naturvardsverket.se
- Möjligheten att ställa krav på god djuromsorg i offentlig upphandling (Miljöstyrningsrådet, 2009) www.msr.se
- Regeringens skrivelse 2006/07:54 Miljöanpassad offentlig upphandling www.sweden.gov.se
- Skolmatens Vänner undersökning bland kommunernas kostchefer i Skåne och Hallands län (2009) www.skolmatensvanner.se

Lantbrukarnas Riksförbund är en intresse- och företagarorganisation för människor och företag inom de gröna näringarna. LRFs nästan 170 000 medlemmar driver tillsammans 90 000 företag vilket gör oss till Sveriges största småföretagarorganisation. Våra medlemmar bedriver företag inom ett 60-tal olika näringsverksamheter där jorden, skogen, trädgården och landsbygdens miljö är grundläggande resurser.

En genomsnittsbonde har 3,7 olika verksamheter på sin gård. Det kan till exempel vara inom mjölkproduktion, köttproduktion, bioenergi, spannmålsodling, hästverksamhet, småskalig livsmedelsförädling, turism eller skogsbruk. Skogsnäringen är Sveriges största exportkälla.

LRF ska medverka till att utveckla företag och företagare inom de gröna näringarna så att de kan förverkliga sina ambitioner om tillväxt, lönsamhet och attraktionskraft.

